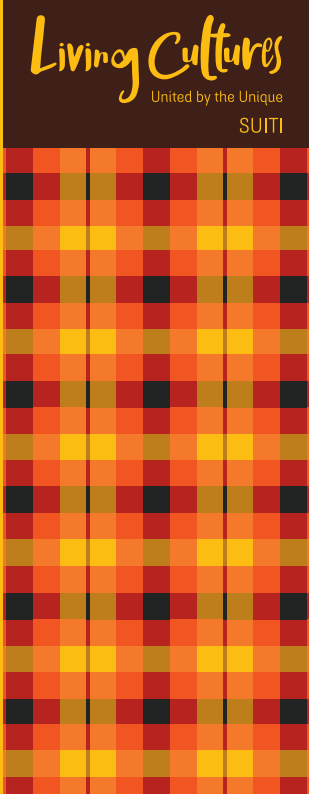
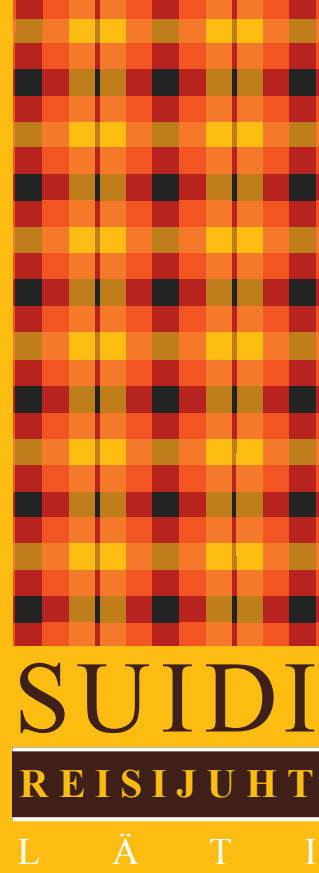
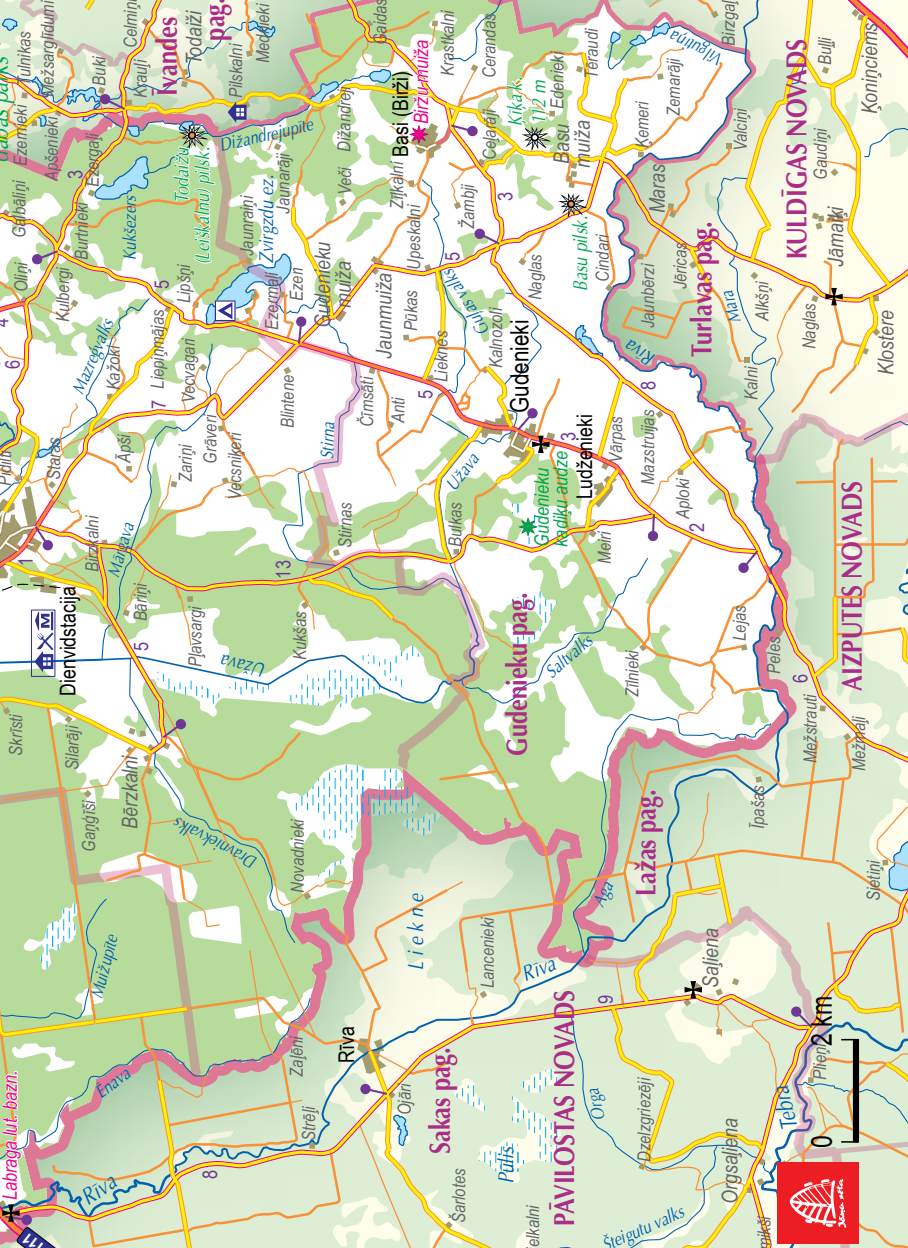

S U I D I R E I S I J U H T

SUIDIMAA REISIJUHT

Tekst: “Lauku ceļotājs”

Tõlge: Aive Mandel

Kujundus: HurmArt

Küljendus: Maiken Austin

Trükk: Trükikoda Paar

© “Lauku ceļotājs”, 2019

EUROPEAN UNION

Käsitlev trükkis väljendab autori seisukohti ning Eesti-Läti programmi korratavus ei ole vastutav edastatud või avaldatud teabe kasutamisele tulenevate tagajärgede eest.

SISUKORD

Sissejuhatus	5	
Kes on suidid?	7	
Ajaloo keerdkäigud	29	
Huvitavaid fakte	37	
Väärrib vaatamist!	41	
Iga-aastaste ürituste kalender	71	
Väike suidi sõnastik	75	
Mida suidide juures kindlasti teha?	77	
Kasulikke allikaid	79	

„Suidimaa reisijuht” on mõeldud rändajatele, kellele pakub huvi suidide rikkalik, tänaseni elujõuline ning Lätis kõigile teadatud kultuuripärand ja kombed. Teejuht annab lühikese ülevaate piirkonnaga seotud ajaloosündmustest, huvitavatest faktidest ja 23 turismiobjektist, mis aitavad suidi pärandit tundma õppida, ka on ära toodud olulisemad igaaastased sündmused ning lisatud väike suidi sõnastik. Kuigi suidid ise ütlevad enda kohta, et nad on otsekohe ütlemise ja terava keelega, on vastutustundlik rändaja, kes tunneb huvi suidide mineviku, oleviku ja tuleviku vastu, alati teretunud! Kohtumiseni suidide juures!

KES ON SUIDID?

Suidid on Läti etniline grupp, omalaadne katoliiklik saar keset muidu luterlikku Kuramaad, mille rikas ajalugu ulatub peaaegu neljasaja aasta taha. Oma erineva religiooni tõttu sulgusid suidid oma piirkonda ning pika aja jooksul kujunesid neil välja unikaalsed ja mitmekesised rahvatraditsioonid, mis on tänapäeval arvatud kiireloomulist kaitset vajava UNESCO maailma vaimse kultuuripärandi nimistusse kui Suidi kultuuriruum.

SUIDI SÜMBOLID

Suidi **lipu** põhjaks on Kuramaa hertsogiriigi Bironite perioodi punavalge lipp, mida on täiendatud piirkonna vanima kiriku ristiga.

Suidide **sümbolid** on leidnud kasutust ka tänapäeva haldusüksuste vappidel. Alsunga piirkonna (läti k *novads*) vapi punasel väljal on suidi kuldne kuppudega sõlg nelja roheline kiviga, Jürkalne valla vapi on kujutatud purjelaeva. Rannikuäärsed suidid olid erinevalt kaugemal sisemaal elanutest kalurid ja meresõitjad. Gudenieki valla vapi on kujutatud purpurvärvi väljal hõbedast kadakaoks, sest see koht on tuntud oma suure kadakaistanduse poolest, kuhu on praegu rajatud loodusrada.

Alsunga piirkonna vapp

Jürkalne valla vapp

Gudenieki valla vapp

KUS SUIDID ELAVAD?

Ajalooline suidi piirkond jaguneb tänapäeval kolme haldusüksuse vahel: Alsunga piirkond, Ventspils piirkonna Jūrkalne vald ja Kuldīga piirkonna Gudenieki vald. Ajaloolise suidide asuala piirid ei lange kokku tänapäevaste halduspiiridega.

KUI PALJU SUIDE ON?

Suidi kultuuriruum hõlmab tänapäeval 400 km² suuruse ala ja seal elab umbes 2000 suidi päritolu inimest. Seda on palju vähem kui 20. sajandi algul, mil suide oli kokku umbes 10 000.

SUIDI KEEL

Suidi keel on üks läti keele murrakutest, mis on tänapäeval kadumas. See on kujunenud kokkupuutes tänaseks kadunud kurši ehk kura keele ja peaaegu väljasurnud liivi keelega ning sellesse on lisandunud sõnu ka saksa ja poola keelest. Kirjalikest allikatest leiab suidi keelt vähe. 2012. aastal anti välja raamat „Suidimaal” (*Suidijā*), mille autoriteks on suidi murraku asjatundjad Lidiya Jansone, Ilga Leimane ja Vilma Kalme. Raamatust leiab uurimuse suidi murrakust, selle kasutusest ja grammatikast, samuti jutte ja muistendeid suidi murrakus ja läti kirjakeeles. Tänapäeval on suidi keele tundjaid vähe järel ja nad on enamjaolt vanema põlvkonna esindajad. Suidi murrakus sõnu võib igapäevaselt kuulda kõnekeele sisse pikituna ja suidi keeles laulavad kõik suidi rahvamuusikaansamblid.

MIS ON BURDOONLAUL?

Suidi naiste laulu, mida iseloomustab pikk venitamine „*eeee-oooo*”, nimetatakse burdooniks. See on üks vanimaid traditsioonilisi vokaal- ja instrumentaalmuusika liike, mis tänapäeval on elus veel Balkanil, Karpaatides, Gruusias ja Pürenee poolsaarel. Lätis kohtab seda Bārtas, Nīcas ja mõnel pool Ida-Lätis ehk Latgales. Arvatakse, et suidi naiste burdoonlaulu juured ulatuvad välja juba kristluse-eelsesse aega. Burdoonlaulu lauldi pulmades ja muudel tähtpäevadel. Burdoonlaulul on mitmeid alaliike, ent tavaliselt kuulub selle juurde eeslaulja esitatud värss, mida kaasalaulja varieerides kordab, saateks nn venitajate koori pikad burdoonhääled. Andekad eeslauljad suudavad otse laulmise ajal vabalt improviseerida ning vastavalt hetke vajadusele laulusõnu välja mõelda. Burdoonlaulu saab kuulata Alsunga muuseumis, erinevatel üritustel, kus osalevad suidi kogukonna rahvamuusikaansamlid, ning samuti rahvusvahelisel burdoonlaulu festivalil, mis toimub kord kolme aasta tagant.

SUIDI RAHVARÕIVAD

Suidi rahvarõivad on ülejäänud Läti piirkondade rahvarõivastest niivõrd erinevad, et suide on võimalik juba kaugelt kõigist teistest eristada. Eredavärvilised seelikud, kaelused, rätikud ja vööd võivad olla rohkem kui sada aastat vanad ja neid on antud edasi põlvkonnalt põlvkonnale. Mõned suidi rahvarõivaste detailid on püsinud mitme sajandi vältel peaaegu muutumatuks. Rahvarõivaste valmistamise oskus pole kunagi päriselt kadunud. Aastast 2008 on seoses Austuve loovtöötoa rajamisega suidi rõivaste valmistamise traditsioonid tegemas läbi kiiret taassündi ja nende valmistajate hulk kasvab aastast aastasse. Vanema põlvkonna toel on traditsioonide tundmaõppimisega asunud tegelema ka noorem põlvkond. Suidi rahvarõivaste valmistamisega on võimalik tutvuda rahvakultuurikeskuses Suidi.

SUIDI RAHVALAULUD

Vaatamata suidide väikesele arvule on nende aladel üles kirjutatud muljetavaldav hulk rahvalaule, kokku 52 813, mis asuvad Läti Rahvaluule Arhiivis (*Latviešu folkloras krātuve*). Alsunga oli viimane koht Lätis, kus mängiti algupärase keskkonnas torupilli, kannelt ja sokusarve. Suur osa Lätis üles kirjutatud meloodiatest sellele pillile pärinevad just siit.

SUIDI PULMAKOMBED

Suidid on kuulsad oma vanade ja uhkete pulmakommete poolest. Kuigi täies ulatuses pole suidi pulmi peetud juba mitukümmend aastat, on nende käik hoolikalt dokumenteeritud mitte üksnes kirjalikes allikates, vaid ka 1935. aastal valminud filmis „Kodumaa kutsub” (*Dzimtene sauc*). Suidi rahvamuusikaansamblid esitavad laval või pulmades üles astudes episoode suidi pulmakommetest.

SUIDI TOIDUD

Suidide menüü sarnaneb mujal Kuramaal pakutavale, aga kas selles leidub ka midagi eripärast? Jah, nimelt ei söö suidid supi kõrvale leiba! Leiva asemel süüakse liha, mis võetakse koos kondiga supi seest välja ja asetatakse eraldi taldrikule. Suididele omased toidud on *sklandrausis* ehk suidi pirukas (porgandi-kartulitäidisega lahtine pirukas rukkijahupõhjal), hapendatud puder, kaerakile, verivorst, piima-klimbisupp, lihaklimbid, sütel küpsetatud heeringas, hallid herved pekiga, mulgi puder, piimasupp, odraõlu koore ja suhkruga, magus supp, nn talupoja hommikusöök ja vaese mehe supp, värske kala piimas jt. Alsunga Spēlmaņi kõrtsis (*Spēlmaņu krogs*) saab maitsta suidi traditsioonilisi roogasid ning suidi perenaiste juhendamisel nende valmistamisest ka ise osa võtta. Suidi toite leiab ka Jürkalne söögikohtade toiduvalikust. Suidi toitude valmistamist saab suidi perenaistelt õppida ka individuaalselt loovtöötöas Suidi köök (*Suitu ķēķis*), mis asub Alsungas.

SUIDIDE ANSAMBLID

Esimest korda astusid suidid laval lauluga üles 1924. aastal. See toimus luteri kiriku- ja kooliõpetaja Ludis Bērziņši eestvõtmisel. Aasta hiljem sõitsid suidid tuntud lāti helilooja ja üldlaulupidude eestvedaja Emilis Melngailise õhutusel Riiga. Alsunga rahvamuusikaansambli *Suitu sievas* (Suidi naised) asutamis-aastaks loetakse aga aastat 1955, kui suidi naised astusid üles Kuramaa väikelinna Aizpute laulupeol. Tänapäeval annavad Alsunga suidi naised kontserte nii Lātis kui ka väljaspool. Suididel on teisigi rahvamuusikaansambleid: Maģie suiti, Suitu dūdenieki, Basu suiti, Suitiņi ja meeste ansambel Suitu vīri.

SUIDIDE ISELOOMUST

Suidid on tuntud kui kangekaelsed ja konservatiivsed kuramaalased. Varasematel aegadel teati neid ka suurte löömameestena. Suide on iseloomustanud tõrjuv hoiak kõige uue suhtes ega ole nad ka teiste, näiteks luterlaste ees sammugi tagasi astunud. Mõned iseloomu eriapärad on säilinud ka tänapäeva suidides, nad on otsekohesed ja terava ütlemisega, ent samas väga külalislahked!

KAUGEM MINEVIK

- Enne saksa ristisõdijate tulekut kuulus Alsunga ehk Alšvanga piirkond kuršide ehk kuralaste Bandava maade juurde.
- Nime Alšvanga (sks k Alschwangen) mainiti esimest korda 1230. aasta 28. detsembril paavsti viitselegaadi Alna Balduini ja kuršide vahel sõlmitud lepingus, millega viimased võtsid vastu ristiusu.
- Arvatakse, et kuni 14. sajandini räägiti Alšvanga ümbruses liivi keelt, mida on tänapäeval näha ka kohanimedes ja suidi murrakus.
- 1253. aasta 4. aprilliks vallutati kõik kuršide alad ja Alšvangat mainiti Liivi ordule kuuluvate maade hulgas.
- Aastal 1561 võttis Kuramaa esimene hertsog Gotthard Kettler vastu luteri usu. Kuni 1617. aastani oli katoliiklus seadusega keelatud.

SCHWERINITE AEG

- Aastal 1573 müis Friedrich von Kanitz Alšvanga maad Preisimaa hertsogi nõuniku pojale Kuramaa ja Semgallia marssalile Jacob von Schwerinile, kes laiendas oma maade piire kuni mereni.
- Jacob von Schwerini poeg Johan Ulrich (keda rahvas kutsus Svirinšiks ehk väikeseks Schweriniks) võttis vaatamata isa vastuseisule aastal 1623 enne oma pulmi poolatar Barbara Konarskaga vastu katoliku usu.
- Pärast isa surma pöördus Johan Ulrich tagasi Alšvangasse ja asus fanaatilise järjekindlusega oma mõisa maade elanikke katoliku usku pöörama. See kestis kuni 1632. aastani ning teostada aitasid seda ka kohale kutsutud jesuiidid.
- Krahv Johan Ulrich von Schwerini tegevusega rahulolematud ümbruskonna mõisnikud meelitasid ta 1637. aastal Reği mõisa ja mürgitasid ta.
- Fanaatilise katoliseerimise tõttu kiratses Alšvanga majanduslikult terve 17. sajandi.
- Poola-Leedu sõjas sai Alšvanga loss kannatada.
- 18. sajandil, kui lõppes Schwerinite senine usupoliitika, hakkas Alšvanga asula majanduslikult arenema.

VEENE IMPEERIUMI AEG JA ESIMENE MAAILMASÕDA

- 1795. aastal liideti Kuramaa hertsogiriik Vene impeeriumiga.
- 1817. aastal kaotati Kuramaa kubermangus pärisorjus.
- 1871. aastal toimus Alšvangas esimene teatrietendus pealkirjaga „Vallavaene” (*Pagasta nabags*).
- 1883. aastal alustas tööd Gudenieki kool.
- 1905. aastal juhatas Almāle mõisa teenijate streik sisse revolutsioonisündmused, aasta hiljem tegutses Alšvangas karistus-salk.
- 1915. aastal jõudis piirkonda sõjategevus, 24. aprillil hõivas Saksa armee Kuldīga.

LÄTI ISESEISVUSE AEG

- 1924. aastal kutsus luterlasest kiriku- ja kooliõpetaja Ludis Bērziņš suide Riiga laulma ja pulmakombeid tutvustama.
- Aastail 1929–1930 ehitatud kitsarööpmeline raudtee ühendas Alšvanga Liepājaga.
- 1933. aastal tähistati Alšvangas suure laulupeoga kuuekümnenda aasta möödumist laulupidude traditsiooni algusest.
- 1935. aastal valmis suidi pulmast kõnelev film „Kodumaa kutsub” (*Dzimtene sauc*). Alšvangas oli sel ajal üks sõiduauto.

TEINE MAAILMASÕDA JA NÕUKOGUDE OKUPATSIOON

- 14. juunil 1941 küüditati Alšvangast ning Gudenieki ja Basi vallast Siberisse 15 peret, kokku 52 inimest, kellest 13 olid algkooliealised lapsed.
- 1944. aastal valmis Liepāja–Ventspils laiirööpmeline raudtee.
- 25. märtsil 1949 küüditati Alschwanga, Gudenieki ja Basi vallast Siberisse 122 peret, kokku 379 inimest, kellest 30 olid algkooliealised lapsed. Viimane inimene pöördus Siberist Lätisse tagasi 1964. aastal.
- Pärast Teist maailmasõda algas eraomandi riigistamine ja kolhooside aeg.
- 1955. aastal alustas tegevust Alsunga rahvamuusikaansambel, mis oma nime *Suitu sievas* (Suidi naised) sai 1973. aastal pärast filmi „Puhu, tuul” (*Pūt vējiņi*) valmimist.
- 1963. aastal avastati Gudeniekis puuraugust naftat.
- 1967. aastal ehitati Alsungasse uus kultuurimaja.
- 1977. aastal esinesid suidi naised Moskvast. Alsungas avati muusikakool.

TAASISESEISVUMINE JA TÄNAPÄEVA LÄTI

- 1989. aastal heisati Alsunga lossi tornis Läti puna-valge-punane lipp.
- 1993. aastal alustati ajalehe Suidi Sõnumid (*Suitu vēstis*) väljaandmist.
- 2000. aastal alustati arutelu Suidi piirkonna kui haldusüksuse moodustamise üle.
- 2002. aastal asutati selts Rahvakultuurikeskus Suidi (*Etniskās kultūras centrs "Suidi"*).
- 2004. aastal toimus esimene rahvusvaheline burdoonlaulu festival, mida seejärel on korraldatud aastail 2007, 2010, 2014 ja 2017.
- 2007. aastal alustati Jūrkalnes loodus- ja puhkepargi *Ugunsplāva* (eesti k Lökkeaas) rajamist.
- 2007. aastal toimus Reģi pansionaadis traagiline tulekahju.
- 2009. aasta 1. oktoobril toimunud rahvusvahelisel UNESCO konverentsil arvati suidi kultuuriruum kiireloomulist kaitset vajava maailma vaimse kultuuripärandi nimekirja.
- 2010. ja 2016. aastal kirjutasid Läti kultuuriministeerium, UNESCO Läti rahvuslik komisjon, Läti Rahvakultuuri Keskus, suidi kogukonna omaavalitsused ja selts Rahvakultuuri-keskus Suidi alla koostöömemorandumi suidi kultuuriruumi säilitamise kohta.
- 2014. aastal anti välja kataloog „Suidi rōivad” (*Suit’drān’s*, kordustrükk 2017).

- 2014. aastal moodustati rahvamuusikaansambel *Suitu dūdenieki* (Suidi torupillimehed).
- 2014. aasta seati Jūrkalnes sisse kodulootuba ehk vanade esemete, tekstide ja fotode kamber.
- 2015. aastal rajati suidi pärandi varamu (*Suitu mantojuma krātuve*).
- 2015. aastal rajati Jūrkalne vabaajakeskus.
- 2015. aastal valmis film „Ručs ja Norie” (*Ručs un Norie*), mis räägib suidi naisest Marija Steimanest ja jaapani üliõpilasest Norie Tsurutast.
- 2017. aastal avati Jūrkalne rahvamajas veealuse kultuuriloo- pärandi ekspositsioon ehk Tormimuseum (*Vētras muzejs*).

Kuidas on Alsunga oma nime saanud? Võimalik, et vana nimi Alšvanga koosneb kahest vanapreisi ja liivi päritolu osast *alš* ja *vanga*, millest esimene tähendab leppa, teine aga aasa, sood või alepõldu. Nimed Alšvanga ja Alsunga püsisid kõrvuti kasutuses kuni 1950. aastani.

Kuidas on suidid oma nime saanud? Luteriusku kuramaalaste suhtumine alšvangalastesse, nii mõisnikesse kui ka talupoegadesse oli vaenulik, seepärast kutsuti neid pilkenimega „Schwerinrite saatjaskond” (pr k *suite*, läti k *svīta*). Aja jooksul kujunes sellest välja nimetus „suidid”.

Suidi rõivastest. Et eristada katoliiklasi luterlastest, keelas krahv Schwerin talupoegadel rahvarõivaid kanda ja käskis selle asemel riietuda vormirõivastesse, mille elemendid on säilinud ka tänapäeva suidi rõivastel. Naised kandsid erepunastes, rohelistes ja sinistes toonides kroogitud seelikuid, mehed aga halle kahe nõõbireaga kuubesid.

Burdoon või burboon? Mõnikord ajavad inimesed need kaks sarnast sõna segamini. Burdoon on suidi naiste laul, burboon aga ameerika viski.

Katoliiklaste privileegid. Schwerinite ajal said katoliiklastele siin piirkonnas osaks erilised privileegid. Schwerini maadel ei pidanud katoliiklane luterlase rakendile teed andma ning tohtis ta kraavi tõugata. Ka oli lubatud luterlastele kere peale anda. Katoliku kirikule aga kingiti maad.

Oma **identiteeti** on suididel aidanud säilitada **eneseisolatsioon**. Abielu teist usku inimesega peeti patuks, seepärast on tänapäevalgi suidi kogukond perekondlikest sidemetest läbi põimunud. Kui kaks suidi hakkavad oma esivanematest rääkima, leiavad nad suure tõenäosusega kiiresti ka ühised sugulased. Ka tänapäeval on suidi piirkonnas säilinud teatav vaadete erinevus katoliiklaste ja luterlaste vahel.

Korvpallur Porziņģis on suidi päritolu! Tuntud läti korvpalluri Kristaps Porziņģise vanavanaema õde on Veronika Porziņģe, kuulus suidi eeslaulja ja rahvalaulik.

Suidi lebediks on suidi pirukapidu. Nagu mujal Kuramaal, on ka suidide juures kombeks küpsetada pirukaid nimega *sklandrausis*. *Lebediks*’i ajal (iga aasta mai viimasel laupäeval) leiab aset suur pirukaküpsetamine. See on ka hea aeg, et tutvuda suidi rahvarõivaste ja kohalike traditsioonidega.

Suidid valmistavad ühtaegu praktilisi ja nägusaid randmesoojendajaid. Suidi randmesoojendajad on tore suveniir, mis retkelt suidide juurde koju kaasa võtta.

ALSUNGA JA SELLE ÜMBRUS

1. Alsunga. Seda vanasti Alšvanga nime all tuntud asulat on esmakordselt mainitud 1230. aastal paavsti viitselegaadi Alna Balduini ja kuršide vahel sõlmitud lepingus. Liivi ordu tegutses siin kuni aastani 1561, aastail 1573–1738 kuulus orduloss Pommerist pärit von Schwerinite suguvõsale. Viimaste ajal ehitati Alsungasse peaingel Miikaeli auks kivist kirik ja kohalikud elanikud pöörduti katoliku usku. Alsungast sai kogu Kuramaa katoliiklaste keskus ja selle elanikud said nimetuse suidid, mis tuleb pilkenimest „Schwerinite saatjaskond”. Tänapäevase Alsunga piirkonna kui haldusüksuse pindala on 190 km² ja siin on umbes 1600 elanikku.

2. **Alsunga Liivi ordu lossikompleks** on ehitatud järk-järgult 14.–18. sajandil ja hiljem on seda korduvalt ümber ehitatud. On teada, et aastal 1341 on Alšvangas asunud kindlustatud maja (*ein festes Haus*), aga aastal 1372 hakati siia ehitama nelinurkse põhiplaaniga kivist lossi, milles elas Kuldīga komtuurile allutatud Liivi ordu foogt. Algselt kasutati lossi idakorpust eluruumidena, lõunakorpust aga majanduslikel eesmärkidel. Hiljem, 15.–18. sajandil rajati kaitsetornid ja lossi ülejäänud osad. Kahe torniga barokkstiilis loss näeb muljetavaldav välja ning on tähelepanuväärne kui üks vähe-seid keskaegseid Euroopa losse, mis on osaliselt kuni tänapäevani säilitanud oma algse põhiplaani. 2018. aastal algasid lossis restaureerimistööd ja see on suletud, ent huvilised saavad lossi vaadata väljastpoolt ning tutvuda lossi õuega. +371 2642 5015, muzejs@alsunga.lv, GPS: 56.98166, 21.56711.

3. **Suurtükimägi** (*Dižgabalkalns*) – vana kuršide linnamägi asub otse Alsunga keskuses. Selle nimi pärineb aastast 1659, kui Kuramaa kindral Berg paigutas siia suurtükid, et tulistada lossi varjunud Rootsi vägesid. Linnamäe kõrgus on 8–10 meetrit (ülaosa pindala 22x54 m) ning siit avaneb hea vaade Alsunga Püha Miikaeli kirikule ja selle kõrval asu-
vale Alsunga veskijärvele. Linnamäe ümber on hästi nähtav terrass, millel on asunud puust kaitseehitised. Pils iela (eesti k Lossi tänav) teisel poolel (linnamäest läänes) asub Kalniņi matmispaik 11.–13. sajandist pärinevate kuršide põletusmatustega, mida arheoloogid uurisid möödunud sajandi keskel. Suurtükimäel tähistavad suidid lihavõtteid ja jaanipäeva.
GPS: 56.98082, 21.56933.

4. **Alsunga Püha Miikaeli roomakatoliku kirik** on ehitatud 1625. aasta paiku. See on aastasadu olnud suidi kogukonna peamine pühapaik ning vaimsuse ja identiteedi tugi. 1882. aastal laiendati kirikut külgede suunas ning see omandas praeguse ristikujulise põhiplaani. Siin saab näha hollandi puunikerdaja Johan Mertensi töid. Kiriku oreli valmistas 1893. aastal F. Weisenborn Jēkabpils linnas. 1910. aastal valmis altarimaal. Kiriku all asub Schwerinite suguvõsa kinnimüüritud hauakamber. Etteteatamisel on võimalik kirikut vaadata ka seestpoolt. +371 2642 5015
GPS: 56.97960, 21.57043.

5. **Müügikoht ja loovtöökoda Pūralāde** (eesti k *veimevakk*). Mareta Petroviča kudumistöökojas valmivad kaunid suidi kangad ja korraldatakse koolitusi. Võimalus soetada koha-
peal valminud suveniire. Koolitusele tuleb eelnevalt registreeruda. *Alsunga, Skolas iela 6–3a, +371 2020 3115.*
GPS: 56.97925, 21.56810.

6. **Alsunga muuseum.** Muuseumi püsinäitusel saab vaadata suidi elutuba ja kööki ning katoliku vaimulike liturgiarõivad. Näitusesaalis on väljas ajutised väljapanekud ning ekspositsioon rahvamuusikaansambli *Suitu sievas* (Suidi naised) kujunemisloost ja tänapäevast. Muuseumis toimuvad ka suidi naiste, suidi meeste ja suidi torupillimängijate esinemised. Muuseumihoones asub **Alsunga turismiinfokeskus** ning **keraamika- ja kudumistöökojad**. Esinemised ja koolitused tuleb ette tellida. *Alsunga, Skolas iela 11 a*
+371 2642 5015 (Inga Bredovska). GPS: 56.97802, 21.56457.

7. **Loovtöökoda Austuve** asub Alsunga muuseumi hoones ja siin saab oma silmaga näha, kuidas valmivad suidi rahvarõivad ja nende elemendid. Jagatakse teadmisi suidi kudumistaditsioonidest ja tutvustatakse uhket suidi veimevakka. Kogenud meistrite käe all on huvilisel võimalik ka ise kudumist proovida. Austuve kõrval asub **Suitu kēkis** (*Suidi köök*), kus saab perenaiste juhatusel teha tutvust suidi kulinaarse pärandiga. *Alsunga, Skolas iela 11 a*
+371 2922 2103 (*Dace Martinova*). GPS: 56.97802, 21.56457.
Etteregistreerimisel.

8. **Rahvakultuurikeskus Suidi** (*Etniskās kultūras centrs „Suidi”*). Suidi pärandi varamust on välja pandud suidi rahvarõivaste püsiekspositsioon, jagatakse teavet rahvarõivaste kujunemisloost ja rõivaid saab ka ise selga proovida. Pakutakse väärt nõu ja konsultatsioone neile, kes soovivad suidi rahvarõivaid valmistada. *Alsunga, Ziedulejas iela 1*
+371 2922 2103 (*Dace Martinova*). GPS: 56.98212, 21.56619.
Etteregistreerimisel.

9. Suidi käsitöö- ja kunstituba Rija. Vanas Alsunga mõisa rehes (*rija* – eesti k rehi) on sisse seatud suveniiripood, kust saab soetada Suidi piirkonnas valmistatud praktilisi suveniire (*Tapis Suitos* – valminud suidide juures) ja muid tarvilikke asju: rätikuid, kindaid, sokke, anumaid, taimeteed jm. Lastele korraldatakse töötubasid. Etteteatamisel on Rijas võimalik kohtuda suidi naistega, omandada teadmisi suidi traditsioonide kohta, laulda ja võtta osa mängudest. Rijale on omistatud kultuurimärk „Läti pärand” (*Latviskais mantojums*). *Alsunga, Ziedulejas iela 3, +371 2944 6594 (Inga Šēna-Laizāne – info töötubade ja Suidi naiste kohta). GPS: 56.98224, 21.56542.*

10. Zieduleja park. Siin asub maalilise looduse keskel vabaõhulava, kus toimuvad suvel erinevad kultuuriüritused: kontserdid, teatrietendused, peod, jaanipäeva tähistamine jm. Iga kolme aasta tagant koguneb siia rahvusvahelise burdoonlaulu festivali ajal lauljaid paljudest maailma riikidest, järgmine festival toimub aastal 2020. *GPS: 56.98474, 21.56179.*

11. Žibgrava terviserada. 2,5 km pikkune rada kulgeb mööda Kauliņupīte jõe loogete metsaseid jäärakuid, mille kõrgus on kohati kuni 15 meetrit. Jõe kallaste loodus on rikkalik ja mitmekülgne. *GPS: 56.98295, 21.57325.*

12. Vana suidi tee. Ajalooline tee (V1279) ühendas enne uue tee ehitamist Kuldīgat ja Alsungat Ēdole kaudu. Tänapäeval sobib see metsade ja põldudevahel looklev maaliline kruusatee alternatiiviks Suidi piirkonna maastikuga tutvumisel. Vana suidi tee sobib ka jalgrattal läbimiseks.

13. Kolm suidide kohtumispaika. Idee märkida suidi kultuuri-ruum (Gudenieki, Alsunga ja Jūrkalne) looduses ära suidide kohtumispaikadega sündis 2013. aastal Jūrkalne rahvusvahelise kunstiplenääri ajal, kui Gudenieki vallas Kalniņi aasal Gudenieki–Ēdole ja Alsunga–Basi teeristi juures valmis **esimene suidide kohtumispaik**. **Teine suidide kohtumispaik** rajati 2014. aasta Jūrkalne plenääri ajal Alsungasse Kuldīga–Alsunga–Jūrkalne teede ristumiskohta. **Kolmas suidide kohtumispaik** rajati Jūrkalnesse Liepāja–Ventspils maantee äärde Pilsbergi kõrtsist üle tee. Kohtumispaikade idee autor on läti muusik Igo, installatsiooni on loonud skulptorid Ivars Miķelsons, Didzis Grodzs ja Juris Krafts, projekti teostas selts Vēju sēta.

Esimene suidide kohtumispaik: GPS 56.924611, 21.630833

Teine suidide kohtumispaik: GPS 56.979694, 21.552000

Kolmas suidide kohtumispaik: GPS 57.006972, 21.388222

GUDENIEKI JA SELLE ÜMBRUS

14. Gudenieki küla kujunes suuremaks asulaks pärast Teist maailmasõda ning selle tegevus koondus vana vallamaja ümbrusse. Tänapäeval asub siin katoliku kirik, kultuurimaja, raamatukogu, vallavalitsus ja postkontor. Gudenieki ja selle ümbrus on suidi kultuuriruumi lahutamatuks osaks.

GPS: 56.88719, 21.60245.

15. Gudenieki Püha Ristija Johannese roomakatoликu kirik.

Praegune kirik on ehitatud aastail 1930–1947. Kummalgi pool altarit on seinale kinnitatud 17.–18. sajandi vahetusel Subate meistrite valmistatud ingliskulptuurid, mis on ainsad sellist laadi sakraalse barokkskulptuuri näited Kuramaal. Võimalik, et ka figuur ristilöödud Päästjast koos tema jalgade juures lamava tallega on samade meistrite kätetöö. Kuidas Kagu-Lätis Leedu piiri ääres asuva Subate meistrite tööd siia on sattunud, pole teada. Puitviledega oreli on valmistanud Juris Bokums. Turismihoajal on kirikut võimalik näha ka seestpoolt. Soovi korral saab kuulata orelimängu.

+371 2632 1397 (*Dace Nasteviča*). GPS: 56.88243, 21.60130.

16. Birži mōisa kompleks. Birži mōis (*Biržu muiža*) asub

Gudenieki vallas Basi külas, 20 km kaugusel Kuldīgast. 19. sajandil ehitatud mōis põles 1905. aastal, hiljem see taastati. Mōisa hoonestusest on säilinud endine teenijatemaja, vana magasiait ja 4,5 hektari suurune park. Mōisakompleks on kohaliku tähtsusega kultuurimälestis. Aastail 2009–2010 täielikult renoveeritud Birži mōisa aidas tegutseb praegu Basi rahvamaja. Siin toimuvad hariduse ja kultuuriga seotud üritused, kontserdid, näitused jm. 2019. aastal on plaanis Basi rahvamajas avada interaktiivne ekspositsioon suidi pidustus-test: ristsetest, pulmadest, matustest jm.

+371 2562 3832 (*Olita Ulmkalne*). GPS: 56.90431, 21.69586.

JÜRKALNE JA SELLE ÜMBRUS

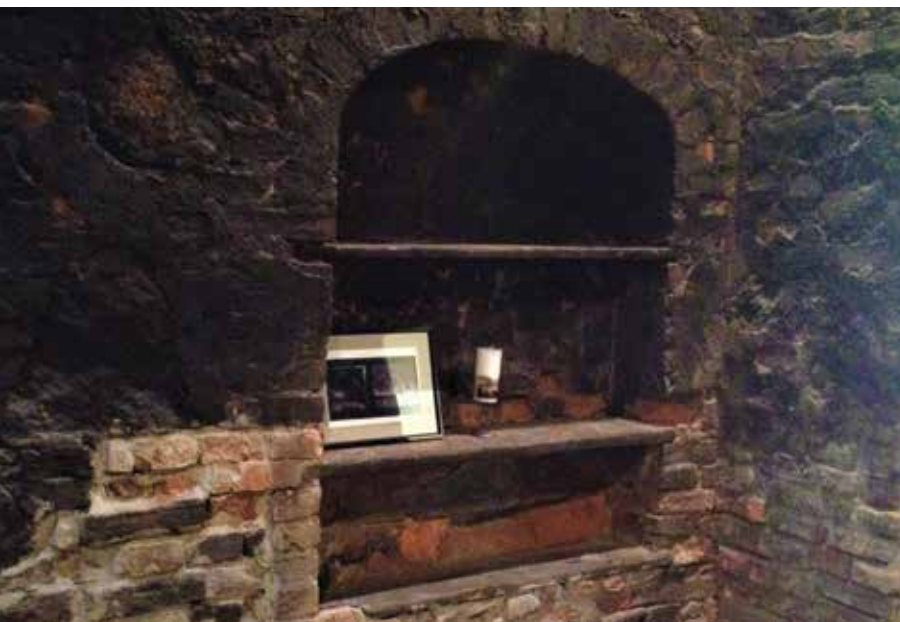
17. Jürkalne. Vana legend jutustab, et kord ammu, veel esimese kiriku aegadel peetud kirikus tormi ajal jumalateenistust, kui vana kalmistu lähedal sattunud üks laev uppumisohtu. Kirikuõpetaja ja koguduseliikmetest vabatahtlikud läinud aerupaadiga laeva meeskonda päästma. Osa meeskonnast suudetigi päästa, teised aga uhuti rannale. Ühelt poolt traagilise, teiselt poolt õnnelikult lõppenud sündmuse tähistamiseks nimetanud kapten selle paiga Felixbergiks ehk õnnelikuks kaldaks. Hiljem vahetas selle nime välja Pilsberg, praegune nimi Jürkalne anti asulale 1925. aastal.

18. Jürkalne pankrannik. See kuni 20 meetri kõrgune merelainetest uhitud järsak, mis koosneb peamiselt liivast ja kitsastest veerise- ja maakivikihtidest, on üks populaarsemaid Kuramaa ranniku turismiobjekte. Jürkalne keskuse ligiduses on siia rajatud vaateplatvorm ja trepp, mis viib mere äärde. Läänemereäärne pankrannik jätkub nii Pāvilosta kui ka Ventspilsi suunas. *GPS: 57.00700, 21.37852.*

19. Jürkalne katoliku kirik. Räägitakse, et esimese kiriku nagu ka muud hooned ning isegi vana tee uhtus siit minema peale tungiv meri. Praegune kirik on ehitatud aastal 1862. Selles asuvad 19.–20. sajandi vahetusel valminud altarimaal „Jumala-ema” ning orel. Kiriku ustel on huvitavad metallidetailid. Kiriku laes rippuv purjelaev seostub pärimusega uppunud laevast õnnelikult pääsenud meeskonnast.

GPS: 57.00531, 21.38444.

20. Jürkalne rahvamaja. See on peamine suidide kogunemiskoht Jürkalne ümbruses. Rahvamaja asub endises kõrtsihöones, mis on ehitatud umbes aastal 1875. Aastal 2011 läbis hoone põhjaliku uuenduskuuri. Rahvamajas korraldatakse üritusi, külastajatele on avatud näitusesaal ja siin tegutsevad aktiivselt rahvamuusikaansambel *Maģie suidi* (Väikesed suidid) jt rahvakultuurikollektiivid. Huvilistel, kes soovivad suididega kohtuda ja nende traditsioonidega tutvuda, palutakse oma tulekust ette teatada.

+371 2626 1884 (Kristīne Skrulle). GPS: 57.00543, 21.38648.

21. Tormimuuseum. Tormimuuseum (*Vētru muzejs*) tegutseb rahvamajas. Muuseumi ekspositsioon teeb nähtavaks veealuse maailma ja merepõhja vajunud laevateki, jutustab Läti veealusest kultuuriloopärandist ja võimaldab laiemal publikul tutvuda laevanduse ajaloo, purje- ja aurulaevade ajastu mälestiste ning muude esemetega, mis on merepõhjast üles tõstetud või rannale uhitud.

+371 2626 1884. GPS: 57.00543, 21.38648.

22. Kodulootuba ehk vanade esemete, tekstide ja fotode kamber. Jürkalne raamatukogu teisel korrusel on välja pandud Jürkalne ja suidide traditsioonilised ajaloolised esemed ja mitmed kangasteljed, mille abil kohalikud organiseerivad töötubasid. Etteteatamisel saab kuulata giidi tutvustust suidi kultuurist ja kommetest ning vaadata filmi.

+371 2869 6228 (*Ligita Kalniņa*). GPS: 57.00759, 21.38599.

23. Loodusrada Rīva looked (*Rīvas loki*). Kolme kilomeetri pikkune loodusrada algab Ulmale-Labragši luteri kiriku juurest ja lookleb Rīva jõe alamjooksu maalilises ürgorus üles-alla. Rīva voolab siin kanjoni laadses jäärakus, mille sügavust kuni 12 meetrit. Jääraku ümbruses laiuvad suured metsamassiivid. Rada on osaliselt ligipääsetav assistendiga ja markeeritud rohelise värviga.

+371 2546 3928, +371 2655 6612. GPS: 56.97042, 21.34794.

IGA-AASTASTE ÜRITUSTE KALENDER

Veebruari algus

VASTLAPÄEVA TÄHISTAMINE / Alsunga kultuurimaja
Annija Macpane +371 2320 5690

Märtsi lõpp või aprilli algus

LIHAVÕTTED SUURTÜKIMÄEL / Suurtükimägi
(Džgabalkalns) Alsungas / Gunta Matēviča +371 2786 7749

Mai kolmas nädalalõpp

MUUSEUMIÖÖ / Alsunga muuseum / Inga Bredovska
+371 2642 3163

Mai viimane laupäev

LEBEDIKS ehk SUIDI PIRUKAPIDU / Alsunga kultuuri-
maja / *Annija Macpane +371 2320 5690*

Juuni kolmas nädal

JAANILAUPÄEVA TÄHISTAMINE / Zieduleja vabaõhu-
lava / *Annija Macpane +371 2320 5690*

Juuni kolmas nädal

JAANIPÄEV ZIEDULEJAS / Zieduleja vabaõhulava
Annija Macpane +371-2320-5690

Septembrikuu viimane nädalalõpp
MIHKLIPÄEVA TÄHISTAMINE / Alsunga
Annija Macpane +371 2320 5690

Aasta 2020
6. RAHVUSVAHELINE BURDOONLAULU FESTIVAL
Alsunga

Täpsem info ürituste kohta:
Alsunga muuseum, +371 2642 5015

VÄIKE SUIDI SÕNASTIK

ERINEVATE PIIRKONDADE SUIDIDE VANAD NIMETUSED

Suured suidid (*dižie suidi*) – Alsunga ja Gudenieki valla elanikud

Pika lakaga suidid (*krētainie suidi*) – Basi ja Birži mõisa elanikud

Väikesed suidid (*maģie suidi*) – Jürkalne valla elanikud

TUULTE NIMETUSED

Vasaris – suvetuul ehk lõunatuul

Zemnieks – maatuul ehk idatuul (puhub maa poolt)

Jūras vējš – mere- ehk läänetuul

Ziemelis – põhjatuul

SUIDI RÄTIKUTE NIMETUSI

Govkuņģis ehk otsetõlkes „lehmamagu”

Zīdstrīpas ehk siiditriibud

Kuģenieks ehk laevnik

Zīdenis ehk siidrätik

Cēbers ehk paks villarätik

SUIDI USKUMUSI

Leivatainast sõtkudes tuleb kõvasti vanduda,
siis kerkib tainas paremini.

Koerast ei tohi üle astuda. Kes nii teeb, see on laisk inimene.

SUIDI VÄLJENDEID

Bi gaišs ta ka diene – ole valge nagu päev

Caur spaš ta ka šorks – läbimärg

Ēd, la māg brīnās – söö, siis kõht imestab

Ka no migs izlīduš – nagu oleks just voodist tõusnud

Ka ūdene iekritis – nagu vette kukkunud

Ko diersīs, ka nau ēds – mida sa situd kui söönud pole

Ko nu velkās līdz ka aste –
miks sa mul kogu aeg sabas lohised

Līst ka no spaņnim – sajab nagu oavarrest

Līst ta ka cīkst – sajab nii et klõbiseb

Meit ka og – tüdruk nagu mari

Tais živai! – Kiirusta!

Velkās ta ka ut pa bārd – venib nagu tāi habemes

MIDA SUIDIDE JUURES KINDLASTI TEHA?

- Külastage mõnd suidi kohtumispaika!
- Kuulake suidi naiste laulu!
- Külastage Alsonga Liivi ordu lossi ja Alsunga muuseumi!
- Soetage endale mõni suidi suveniir!
- Maitske suidi toitu!
- Vaadake Jürkalne pankrannikul päikeseloojangut!

- Suidi piirkond: suitunovads.lv
- **Dziesminiece Veronika Porziņģe.** Dace Nasteviča, Preses nams, Rīga 1999.
- **Balandnieki. Priestera Pētera Upenieka atmiņu zīmējumi,** Madris, Rīga 2005.
- **Gudenieku tautiskās dziedāšanas tradīcijas.** Skaidrīte Daugule, Preses nams, Rīga 1994.
- **Senās suitu kāzas un ķekatas.** J. Šperliņš prof. P. Šmita redakcijā, Latviešu folkloras krātuve, Rīga 1937.
- **Suidijā.** V. Kalme, I. Leimane, L. Jansone, Latvijas Skolotāju korporācija, Rīga 2012.
- **Suitu dzīvesstāsti un ēdieni.** Dz. Sondore, Madris, Rīga 2011.
- **Suitu identitāte.** Rakstu krājums Janīnas Kursītes redakcijā, LU akadēmiskais apgāds, Rīga 2005.
- **Suitu pūrs.** Sastādījis Ervins Vēveris, Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs, Avots, Rīga 1991.

REISIJUHI VALMIMISEL OSALESID NING ABISTASID NÕUANNETEGA

Dace Martinova
Inga Bredovska
Inga Aulmane
Terēza Strauta
Māra Rozentāle
“Lauku Ceļotājs”

FOTOD:

Dzintars Leja
Juris Smaļinskis
Lauma Migoviča
Dace Martinova
Inga Aulmane

Alsunga maakonna turismiinfokeskuse arhiiv
“Lauku celotajs” arhiiv